

KELAN JÄRJESTÄMÄSSÄ ETÄKUNTOUTUKSESSA KÄYTETTÄVÄ TEKNOLOGIA

Marianne Dannbom, Kari Heikkilä
Sanoste Oy

1. JOHDANTO	3
2. SANASTO	4
3. ETÄKUNTOUTUKSESSA TARVITTAVA TEKNOLOGIA	6
3.1. Internet-yhteys	6
3.1.1. Kiinteä linja	6
3.1.2. Mokkula eli mobiiliyhteyden reititin	6
3.1.3. Mobiilitukiasema eli hotspot	6
3.2. Esimerkkejä etäkuntoutuksessa tarvittavasta internetyhteydestä	7
3.3. Asiakkaan laitteet ja ohjelmistot	8
3.4. Palveluntuottajan laitteet ja ohjelmistot	8
3.5. Lisälaitteet	9
3.5.1. Ulkoinen kamera	9
3.5.2. Mikrofoni	9
3.5.3. Kuulokkeet	9
3.5.4. Ulkoinen näyttö	9
4. TARVITTAVAT JÄRJESTELMÄT	11
4.1. Reaaliaikainen etäkuntoutus yksilöllisesti toteutettuna	11
4.2. Reaaliaikainen etäkuntoutus ryhmässä toteutettuna	11
4.3. Verkkokuntoutus	12
5. TIETOTURVA JA YKSITYISYYDENSUOJA	14
5.1. Tietoturva	14
5.2. Yksityisyydensuoja	14
5.3. Virus- ja haittaohjelmat	15
5.4. Linkkejä	15

1. JOHDANTO

Tämän oppaan tarkoitus on tukea Kelan palveluntuottajia etäkuntoutuksessa tarvittavan teknologian käyttöönotossa.

Oppaassa selitetään alan sanastoa ja kerrotaan, mitä Kelan järjestämä etäkuntoutus tarkoittaa. Lisäksi käydään yksityiskohtaisesti lävitse, minkälaista teknologiaa palveluntuottaja ja asiakas tarvitsevat, jotta etäkuntoutus on laadukasta. Oppaassa annetaan myös ohjeita tietoturvaan ja yksityisyydensuojaan liittyen.

Kelan tavoitteena on kehittää uudenlaisia kuntoutuspalveluja ja siksi vuosina 2016-2019 järjestettiin laaja Kelan Etäkuntoutushanke, jossa oli 13 etäkuntoutuspilottia. Näiden pilotointien keskeisimmät tulokset on esitetty Etäkuntoutuksen kehittäminen Kelassa -julkaisussa (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/302635>). Julkaisussa kuvataan, miten etäkuntoutusta voidaan hyödyntää erilaisissa kuntoutustilanteissa.

2. SANASTO

Ajasta riippumaton etäkuntoutus*	Asiakkaan omatoimisesti teknologian avulla toteuttama ammattilaisen suosittelema kuntoutus, joka on ajasta ja paikasta riippumatonta.
Chatti (verkkokeskustelu/pikaviestin/keskusteluikkuna)	Internetin palvelu, jonka avulla voi lähettää ja vastaanottaa viestejä muiden kanssa reaaliaikaisesti.
Etäkuntoutuksen yhdistelmämalli*	Etäkuntoutuksen ja kasvokkaisen kuntoutuksen yhdistelmä.
Kasvokkainen kuntoutus*	Kuntoutus, jossa palvelua tuottava ammattilainen ja asiakas ovat samassa tilassa, esim. laitoskuntoutus tai avokuntoutus.
Kuvapuhelu	Kahden tai useamman mobiililaitteen tai tietokoneen välillä tehty reaaliaikainen puhelu, jossa on mukana ääni ja kuva.
Mobiiliteknologia	Teknologiaa, jossa vuorovaikutus tapahtuu langattoman verkon avulla, kuten älypuhelimien tai tabletin ja siihen mahdollisesti yhdistettyjen lisälaitteiden avulla.
Reaaliaikainen etäkuntoutus*	Asiakkaan ja palveluntuottajan reaaliaikainen yhteys toisiinsa etäteknologiaa hyödyntävien sovellusten avulla.
Tietosuoja/yksityisyydensuoja	Henkilötietojen (tai vastaavien) luottamuksellisuus ja yksityisyys.
Tietoturva	Tietojen, palvelujen, järjestelmien ja tietoliikenteen suojaaminen niin, etteivät ulkopuoliset pääse niihin käsiksi.

Verkkokuntoutus*

Tietokoneavusteinen,
internetvälitteinen, ajasta ja paikasta
riippumaton kuntoutusmuoto, jossa
voi olla lisätukena yhteys palvelua
tuottavaan ammattilaiseen esim.
verkkokeskustelun (chatin) kautta.

* Lähde: Salminen A-L, Hiekkala S (toim.) 2019. Kokemuksia etäkuntoutuksesta.
Kelan etäkuntoutushankkeen tuloksia. Kelan tutkimus. Helsinki.

3. ETÄKUNTOUTUKSESSA TARVITTAVA TEKNOLOGIA

3.1. Internet-yhteys

Etäkuntoutus vaatii riittävän nopean sekä hyvälaatuisen internet-yhteyden sekä palveluntuottajalle että asiakkaalle. Riittävä nopeus ja laatu riippuu käytettävästä etäkuntoutustavasta. Luvussa 4.2. kerrotaan esimerkkejä etäkuntoutuksessa tarvittavasta internet-yhteydestä.

3.1.1. Kiinteä linja

Useimpiin suomalaisiin asuntoihin tulee kiinteä linja, jota pitkin internet-yhteys kulkee. Yleensä kiinteä linja tarkoittaa puhelinjohtoja tai valokuitua. Monissa taloyhtiöissä on talokohtainen internet-yhteys, jota kaikki asukkaat voivat käyttää. Nämä yhteydet ovat tyypillisesti 10 Mbit/s tai nopeampia.

Jos olemassa olevaa internet-yhteyttä ei ole, sen voi tilata operaattorilta (esim. Telia, Elisa, DNA). Yleensä operaattorit tarjoavat laajakaistaliittymiä, joiden nopeudet ovat 50 Mbit/s tai nopeampia. Moniin koteihin on myös tarjolla valokuitu, jonka nopeus on myös 50 Mbit/s ylöspäin.

Asunnon sisällä tietokone/kannettava tietokone voidaan kytkeä kaapelilla internetiin tai vaihtoehtoisesti käyttää langatonta yhteyttä (wlan/wifi). Langaton yhteys vaatii tukiaseman, joka liitetään kiinteään linjaan. Tietokoneet ja mobiililaitteet ottavat langattoman yhteyden tukiasemaan. Langaton yhteys toimii hyvin noin 10 metrin päähän tukiasemasta. Jos tukiaseman ja laitteen välissä on seiniä, ne saattavat hidastaa yhteyttä. Myös lähellä olevat muut langattomat verkot saattavat hidastaa yhteyttä.

3.1.2. Mokkula eli mobiiliyhteyden reititin

Jos kiinteää linjaa asuntoon ei ole tarjolla tai jos sen kanssa on ongelmia, voidaan internet-yhteys luoda vaihtoehtoisella tavalla. Operaattorit tarjoavat mokkulaa eli mobiiliyhteyden reititintä, jolla internet-yhteys saadaan kotiin langattomasti. Mokkulan mukana tulee yleensä laajakaistayhteys. Mokkula luo kotiin langattoman yhteyden (wlan/wifi).

3.1.3. Mobiilitukiasema eli hotspot

Jos kiinteää linjaa asuntoon ei ole tarjolla eikä haluta hankkia morkkulaa internet-yhteyden luomiseksi, voidaan yhteys luoda jakamalla se älypuhelimien avulla. Suomessa kännykkäliittymissä on yleensä rajaton internet-yhteys (eli siinä ei ole datakattoa), joten internet-yhteydestä ei tule ylimääräisiä kustannuksia.

Kännykästä internet-yhteys jaetaan valitsemalla valikosta “Mobiilitukiasema” tai “Hotspot”. Tällöin muut laitteet näkevät sen normaalina langattomana yhteytenä. Mobiiliyhteys voi olla hidas, jos tukiasema on liian kaukana tai liian moni mobiiliyhteyden käyttäjä käyttää samaa tukiasemaa samaan aikaan.

3.2. Esimerkkejä etäkuntoutuksessa tarvittavasta internetyhteydestä

Tietokoneen/kannettavan tietokoneen internet-yhteys

Tietokonetta tai kannettavaa tietokonetta käytettäessä tyypillisiä vaihtoehtoja internet-yhteydelle ovat langallinen yhteys, langaton yhteys (wlan/wi-fi), morkkula tai kännykän mobiilitukiasema.

Mobiililaitteen (kännykkä tai tabletti) internet-yhteys

Mobiililaitetta käytettäessä tyypillisiä vaihtoehtoja internet-yhteydelle ovat langaton yhteys (wlan/wi-fi) tai puhelinliittymä.

Verkkokuntoutuksen vaatima internet-yhteys

Verkkokuntoutukseen riittää normaali internet-yhteys. Jos internet-yhteys on hidas, videoiden ja muiden vastaavien suurten tiedostoiden latautuminen voi kestää pidempään.

Kuvapuhelun vaatima internet-yhteys

Kuvapuhelu vaatii nopeamman ja parempilaatuisen internet-yhteyden kuin pelkkä internet-selailu. Nykyiset laajakaistaliittymät sopivat hyvin kuvapuheluiden välittämiseen. Tyypillisesti liittymänopeudet 10 Mbit/s ylöspäin tai 3G/4G -mobiililaajakaista ovat riittäviä. Tämä kuitenkin riippuu monesta asiasta eikä toimivuutta aina varmasti tiedetä ennen kokeilua.

Mobiiliyhteys voi myös vaihtua automaattisesti 3G- ja 4G-yhteyden välillä ja silloin se voi katketa. Tämä voidaan estää matkapuhelinverkkoasetuksista pakottamalla laite käyttämään tiettyä verkkotyyppeä.

Joskus internet-yhteyksissä saattaa olla häiriöitä tai viiveitä, jotka haittaavat yhteyttä. Tämä ilmenee kuvan nykimisenä, pikselöitymisenä tai häviämisenä.

Kuvapuhelussa ääni saattaa joskus alkaa "kiertämään" osallistujien välillä. Tämä ilmenee yleensä voimistuvana kaiuntana tai äänen vinkumisena. Tähän auttaa kuulokkeiden käyttö tai joissakin ohjelmistoissa mukana oleva ohjelmallinen kaiunpoisto.

3.3. Asiakkaan laitteet ja ohjelmistot

Asiakkaalla tulee olla toimiva tietokone/kannettava tietokone tai vaihtoehtoisesti mobiililaitte (tabletti tai kännykkä). Usein etäkuntoutus voidaan toteuttaa mobiililaitteen avulla. Joissain tapauksissa mobiililaitteen ominaisuudet eivät riitä hyvälaatuiseen etäkuntoutukseen, esimerkiksi jos tarvitaan suurempaa kuvaa tai asiakkaan tarvitsee kirjoittaa pitkiä tekstejä.

Etäkuntoutuspalvelut toimivat joko internet-selaimella tai asiakkaan omaan laitteeseensa lataaman erillisen sovelluksen avulla. Erillistä sovellusta tarvitaan, jos internet-selaimen ominaisuudet tai tehokkuus eivät riitä. Tästä ohjelmiston toimittaja ohjeistaa erikseen.

Selainohjelmistot (mm. Chrome, Edge, Safari, Firefox) on aina hyvä päivittää uusimpaan versioon. Jotkin palvelut tarvitsevat tiettyä selainta toimiakseen, tästä ohjeistetaan yleensä erikseen.

Tietokoneiden ja mobiililaitteiden tehokkuuteen vaikuttaa etupäässä kolme tekijää: suorittimen nopeus (GHz), suorittimen ydinten lukumäärä (kpl) sekä keskusmuistin määrä (MB). Jos laite ei ole muutamaa vuotta vanhempi, sen pitäisi riittää hyvin kuvapuheluihin ja selaimen kautta saatavien palveluiden käyttöön.

3.4. Palveluntuottajan laitteet ja ohjelmistot

Palveluntuottajalla tulee tyypillisesti olla moderni tietokone/kannettava tietokone tai vaihtoehtoisesti mobiililaitte (tabletti tai kännykkä).

Nykyään suurin osa etäkuntoutuspalveluista toimii internet-selaimen avulla. Erikseen ladattava ohjelma tarvitaan joissakin tapauksissa, jos internetselaimen ominaisuudet tai tehokkuus eivät riitä. Tästä ohjelmiston toimittaja ohjeistaa erikseen.

Selainohjelmistot (mm. Chrome, Edge, Safari, Firefox) on aina hyvä päivittää uusimpaan versioon. Jotkin palvelut tarvitsevat tiettyä selainta toimiakseen, tästä ohjeistetaan yleensä erikseen.

3.5. Lisälaitteet

Erityisesti hyvälaatuisen reaaliaikaisen palvelun tuottaminen voi vaatia lisälaitteita, kuten ulkoisen kameran, mikrofonin, ulkoisen näytön, jne. Joissakin tapauksissa myös asiakkaalla on hyvä olla tarvittavia lisälaitteita.

3.5.1. Ulkoinen kamera

Kamerat ovat joko laitteeseen sisäänrakennettuja tai ulkoisia. Ulkoinen kamera liitetään yleensä tietokoneeseen USB-kaapelilla tai langattomasti. Korkealaatuinen kuva vaatii aina parempaa nettiyhteyttä.

3.5.2. Mikrofoni

Mikrofonit ovat yleensä laitteeseen sisäänrakennettuja ja tulevat laitteen mukana. Jos etäkuntoutuksessa vaaditaan erityisen hyvää äänenlaatua tai jos mukana on musiikkia, voidaan käyttää erillistä mikrofonia. Ylimääräinen mikrofoni poistaa myös taustahälinää ja kaikua. Mikrofoni voi olla langallinen tai langaton. Langaton mikrofoni on häiriöille alttiimpi kuin langallinen, mutta helpompi käyttää.

3.5.3. Kuulokkeet

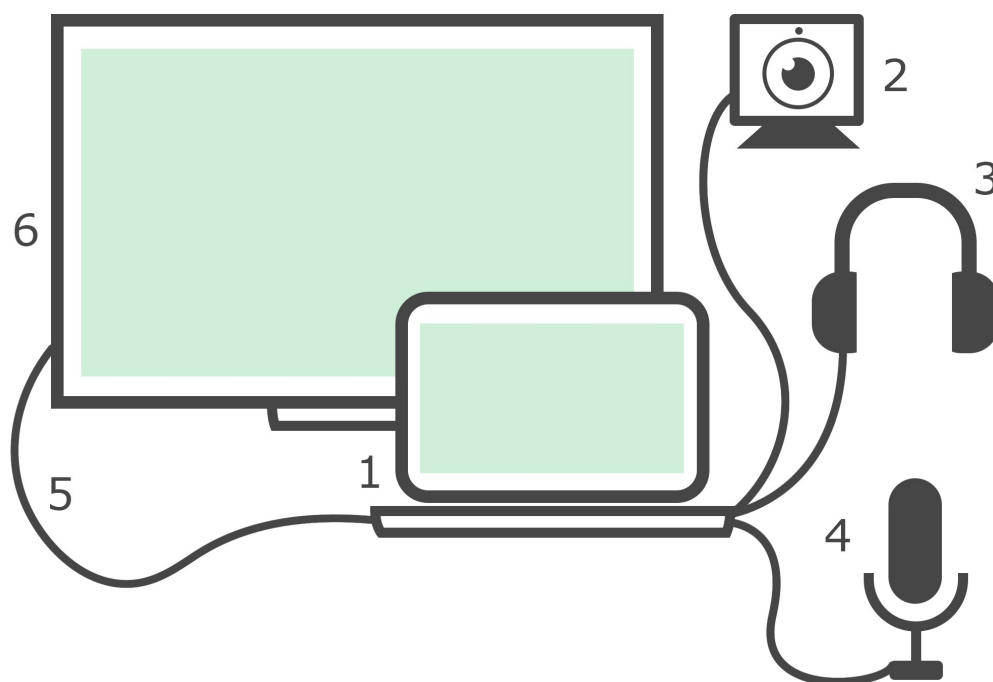
Ulkoisia kuulokkeita voidaan käyttää, jos halutaan parempaa äänenlaatua tai jos ympärillä on häiriöitä. Tietokoneista ja mobiililaitteista löytyy liitettä langallisille kuulokkeille. Kuulokkeet toimivat yleensä automaattisesti, kun ne kytketään laitteeseen.

Langattomat kuulokkeet ovat kätevät, jos joutuu olemaan kauempana laitteesta. Langattomat kuulokkeet toimivat yleensä bluetooth-yhteydellä ja ne vaativat yhteyden luomisen ennen käyttöä. Bluetooth toimii hyvin huoneen sisällä, mutta ei aina kovin hyvin seinän läpi.

3.5.4. Ulkoinen näyttö

Ulkoista näyttöä kannattaa käyttää silloin, kun kuvasta pitää nähdä paremmin yksityiskohtia tai jos asiakkaita on useita.

Ulkoinen näyttö kytketään tyypillisesti tietokoneeseen HDMI-kaapelilla tai vastaavalla. Myös langattomat yhteydet esim. Chromecastilla tai AppleTV:llä ovat tavallisia.

Kuva 1. Kannettava tietokone ulkoisine lisävarusteineen: 1. Kannettava tietokone. 2. Kamera. 3. Kuulokkeet. 4. Mikrofoni. 5. Kaapeli tietokoneen ja television/näytön välillä. 6. Televisio tai ulkoinen näyttö.

4. TARVITTAVAT JÄRJESTELMÄT

4.1. Reaaliaikainen etäkuntoutus yksilöllisesti toteutettuna

Reaaliaikainen etäkuntoutus yksilöllisesti toteutettuna tapahtuu tyypillisesti kuvapuhelun avulla. Kuvapuhelu voidaan aloittaa niin, että palveluntuottaja soittaa asiakkaalle, tai että asiakas liittyy puheluun palveluntuottajan lähettämän sähköpostilinkin avulla.

Reaaliaikaiseen etäkuntoutukseen yksilöllisesti toteutettuna tarvitaan yleensä (kannettava) tietokone tai mobiililaitte ja nopea, hyvälaatuinen internet-yhteys. Kannettavissa tietokoneissa ja mobiililaitteissa on yleensä sisäänrakennettu kamera ja mikrofoni, jotka ovat normaalisti riittävät. Pöytätietokoneeseen pitää yleensä hankkia erikseen kamera ja mikrofoni.

Yleensä sovellukset toimivat internet-selaimella. Erikseen ladattava ohjelma tarvitaan joissakin tapauksissa, jos internet-selaimen ominaisuudet tai tehokkuus eivät riitä. Tästä ohjelmiston toimittaja ohjeistaa erikseen.

4.2. Reaaliaikainen etäkuntoutus ryhmässä toteutettuna

Reaaliaikainen etäkuntoutus ryhmässä toteutettuna voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin sen mukaan, millainen mahdollisuus palveluntuottajan ja asiakkaiden välillä on vuorovaikutukseen:

1. Palveluntuottaja näkee ja kuulee kaikki asiakkaat ja asiakkaat näkevät ja kuulevat palveluntuottajan. Asiakkaat eivät näe toisiaan.
2. Vertaistukityyppinen ryhmäkuntoutus, jossa kaikki näkevät ja kuulevat toisensa.

Reaaliaikainen etäkuntoutus ryhmässä toteutettuna tapahtuu tyypillisesti kuvapuhelun tai konferenssipuhelun avulla. Kuvapuhelu voidaan aloittaa niin, että palveluntuottaja soittaa asiakkaille, tai että asiakkaat liittyvät puheluun sähköpostilinkin avulla.

Jos asiakkaat näkevät ja kuulevat toisensa, on heiltä oltava lupa siihen, että toiset voivat kuulla ja nähdä yksityisyyden piiriin kuuluvia asioita.

Reaaliaikaiseen etäkuntoutukseen ryhmässä toteutettuna tarvitaan yleensä (kannettava) tietokone tai mobiililaitte. Internet-yhteyden on oltava nopea ja hyvälaatuinen. Kannettavissa tietokoneissa ja mobiililaitteissa on yleensä sisäänrakennettu kamera ja mikrofoni, jotka riittävät normaalisti. Pöytätietokoneeseen pitää yleensä hankkia erikseen kamera ja mikrofoni.

Etäkuntoutuspalvelut toimivat joko internet-selaimella tai asiakkaan omaan laitteeseensa lataaman erillisen sovelluksen avulla. Erillistä sovellusta tarvitaan, jos internet-selaimen ominaisuudet tai tehokkuus eivät riitä. Tästä ohjelmiston toimittaja ohjeistaa erikseen.

4.3. Verkkokuntoutus

Verkkokuntoutus tarkoittaa sitä, että kuntoutus toteutetaan verkossa olevan ohjelman avulla videoiden, kuvien, tekstin tai äänen opastamana.

Palveluntuottaja toimittaa asiakkaalle palvelun osoitteen ja ohjelman käyttöohjeet sekä opastaa asiakkaan verkkoympäristössä työskentelyyn. Asiakas voi edetä verkkokuntoutuksessa ja tehdä harjoituksia hänelle sopivana aikana. Palveluntuottaja ohjaa ja seuraa verkkokuntoutusta.

Kaavio erityyppisistä etäkuntoutustavoista ja niissä tyypillisesti tarvittavista laitteista ja ohjelmistoista.

	Palveluntuottaja	Asiakas
Kuvapuhelu yksilöllisesti toteutettuna	Internet-yhteys Kannettava tietokone Lisälaitteet tarvittaessa: Ulkoisen kamera (zoomaukseen) Mikrofoni (parantaa äänenlaatua) Kuulokkeet (poistaa ympäristön äänet)	Internet-yhteys Kannettava tietokone, tablettilaite, älypuhelin Lisälaitteet tarvittaessa: Kuulokkeet (poistaa ympäristön äänet)
Kuvapuhelu ryhmässä toteutettuna	Internet-yhteys Tietokone/kannettava tietokone Lisälaitteet tarvittaessa: Ulkoisen kamera (zoomaukseen) Mikrofoni (parantaa äänenlaatua) Kuulokkeet (poistaa ympäristön äänet) Ulkoisen näyttö (tarve nähdä paremmin osallistujat)	Internet-yhteys Tietokone Kannettava tietokone, tablettilaite, älypuhelin Lisälaitteet tarvittaessa: Kuulokkeet (poistaa ympäristön äänet)
Verkkokuntoutus	Internet-yhteys Tietokone/kannettava tietokone	Internet-yhteys Tietokone, kannettava tietokone, älypuhelin

5. TIETOTURVA JA YKSITYISYYDENSUOJA

Tietoturva ja yksityisyydensuoja on otettava vakavasti. Tiedot pitää suojata asianmukaisesti, eikä niitä saa luovuttaa ulkopuolisille ilman lupaa.

Kelan järjestämässä etäkuntoutuksessa noudatetaan Valviran antamaa ohjeistusta.

5.1. Tietoturva

Tietoturva tarkoittaa tiedon saatavuuden, luottamuksellisuuden ja eheyden ylläpitämistä. Tiedot, palvelut, järjestelmät ja tietoliikenne on suojattava niin, etteivät muut pääse niihin käsiksi tai niin, etteivät ne muutu tai tuhoudu.

Tyypillisiä tapoja parantaa tietoturvaa ovat pääsynhallinta (salasana) ja salaaminen. Luottamukselliset järjestelmät on suojattava käyttäjätunnuksella ja salasanalla.

Tietokoneiden ja mobiililaitteiden tietoturvaa voidaan parantaa käyttäjän tunnistuksella ja käyttöoikeuksilla sekä niiden hallinnalla.

Palvelimien tietoturvaa voidaan parantaa em. asioiden lisäksi varmuuskopioinnilla, levyjärjestelmien kahdennuksella sekä verkon käytön rajoituksilla. Ulkopuolinen asiantuntija voi tarvittaessa auditoida järjestelmän tietoturvan.

Tietoliikennettä voidaan suojata ja tietoliikenneverkon tietoturvaa parantaa erilaisilla teknisillä ratkaisuilla, esimerkiksi palomuurilla.

Suomalaiset lait ja asetukset vaativat, että jos tietoja tallennetaan pilveen, tulee palvelimien olla EU:n alueella.

Tietoliikenteen (esim. kuvapuhelu) tietoturvalle on monia tasoja. Turvallisimpia ovat ns. päästä-päähän salatut yhteydet, joiden salakuuntelu on hyvin vaikeaa.

5.2. Yksityisyydensuoja

Yksityisyydensuoja tarkoittaa henkilötietojen (tai vastaavien) luottamuksellisuutta ja yksityisyyttä. Suomen perustuslaki takaa kansalaisille yksityisyyden suojan.

Tietosuojalaissa määrätään muun muassa, että rekisterinpitäjän on toteutettava tarpeelliset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet henkilötietojen suojaamiseksi asiattomien pääsystä tietoihin.

Yksityisyydensuoja käsittää myös sen, että etäkuntoutukseen tarkoitetun paikan pitää olla suojattu sivullisilta. Tämä koskee palveluntuottajaa. Hänellä pitää olla tähän tarkoitukseen varattu äänieristetty erillinen tila, johon sivullisten ei ole mahdollista päästä. Asiakas voi itse päättää yksityisyydensuojan tasonsa. Hänellä voi olla niin halutessaan esimerkiksi ulkopuolisia mukana etäkuntoutustilanteessa.

Kuvapuheluissa ja muussa viestinnässä pitää käyttää päästä-päähän salausta, jolloin on todennäköisempää, että kukaan sivullinen ei pääse viestintään käsiksi.

5.3. Virus- ja haittaohjelmat

Palveluntuottajan tulee suojata järjestelmänsä niin, etteivät virus- ja haittaohjelmat pääse aiheuttamaan vahinkoa tai lukemaan asiakkaan luottamuksellisia tietoja. Yleensä laitteen mukana tulee tarvittavat viruksentorjuntaohjelmat, mutta lisäksi voidaan hankkia ilmaisia tai maksullisia lisäohjelmia.

5.4. Linkkejä

- YLE:n digisanasto <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/03/25/mita-ovat-selainkayttis-ja-wifi-laaja-digisanasto-selittaa-sanat-selvalla>
- Lisätietoja Suomen tietolainsäädännöstä tietosuojavaltuutetun toimistosta www.tietosuoja.fi
- Tietosuojalaki 5.12.2018/1050 www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050
- Liikenne- ja viestintäkeskuksen kyberturvallisuuskeskus www.kyberturvallisuuskeskus.fi
- Liikenne- ja viestintäministeriön hankkeen raportti "Vie palvelusi turvallisesti verkkoon" julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78135/Julkaisu_112011.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä 99/2001 www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20010099

- Valviran ohje Potilaalle annettavat terveydenhuollon etäpalvelut

https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/yksityisen_terveydenhuollon_luvat/potilaille-annettavat-terveydenhuollon-etapalvelut